

Mit játszhatnak a citerások

Néhány adalékkal szeretném alátámasztani *Pribojszky Mátyás* cikkét, (Élet és Irodalom, 1977. október 8-i szám), mellyel teljes mértékben egyetértek. Idézi egy zsűrinek vagy zsűritagnak véleményét, amely szerint azt a bizonyos „Tollfosztóban voltam az este” szövegű dalt (Kodály—Vargyas 383.) nem szabad játszani, mert műdalból származik, eredetije a „Csak egy kislány van a világban”; s csak azért került bele gyűjteményembe, hogy ezt az összefüggést tudatosítsa.

Meg kell mondanom, hogy nemcsak ezért került bele; azért is, amit Bartók írt róla *A magyar népdal* című jegyzetében (ott 80. szám, ami az Új stílus darabjai közt szerepel): „Paraszti változata a »Csak egy kislány van a világban« szöveggel ismert Szentirmay Elemértől származó dallamnak... Jellemző példa népies műdalnak parasztdallá változására... Az eredetinek kellemetlenül szentimentális ízét friss, paraszti fordulatok söpörték el: a műdalból keményvágású, erőteljes, valódi parasztdallam lett.”

Ehhez még azt is hozzátenném, hogy az eredeti Szentirmay-dal is csárdás volt, és valamivel közelebb van a népdallá vált formához, mint a későbbi, általános „hallgató”. Magam még abban sem vagyok biztos, nem ismert-e Szentirmay az új stílus néhány dalát már 1874-ben, s nem azoknak hatása alatt született-e ez a „csárdás”.

A másik kitiltott dalra, a „Sugár magos, sugár magos a nyárfa teteje” szövegűre (Kodály—Vargyas 384) nem idézhetek Bartóktól, mert mindössze annyit fűz hozzá, hogy „1915 óta nagyon elterjedt”. De arról az egész „alosztályról”, amelybe sorolta, már írt, mégpedig a következőket: „...speciális magyar ritmusuk következtében elég közel rokonságban vannak a B osztálynak” (vagyis az új stílusnak) „hasonló ritmusú dallamaival, amiért is legnagyobb részüket... magyar alakulatoknak tekintjük. Némelyikük éppen séggel C osztálytól B-hez vezető átmeneti fokot tüntet fel.” Vagyis már majdnem új stílusú népdal — de mindenképpen népdal. A magam véleménye az, s ezt az egykori Népzene kutató Csoportban is elmondtam munkatársaimnak, hogy egyáltalán nem véletlen a dal nagy népszerűsége: az eol hangsor egyoktávnyi terjedelmét nagyon ügyesen és takarékosan használja fel mindig újat mondó, fordulatos, friss ritmusú dallammá. Bár nem hasonlít egyik nagy népdalstílusunkra sem, de talán még jobban eltávolodott a kiindulást adó — elég unalmas — műdaltól, mint a „Tollfosztóban voltam az este” a maga eredetijétől. Vagyis mai alakijában már kétségtelenül a nép alkotása.

Az új stílus „kötelező lenézésével” kapcsolatban jó tudni, mit írt róla Kodály: „...újra a nagyapák keményebb, monumentálisabb hangja csendül fel benne”. S hogy Bartók a Mikrokozmoszban egyetlen népdalt dolgoz fel úgy, hogy szövegével együtt mint teljes népdalt énekelte is: a 127. számú „Új magyar népdal”-t, az „Erdő, erdő, de magas a teteje” kis gyöngyszemét.

Nagy elődeink rugalmasan ftélték meg a népzene problémáit, és rugalmasan fogalmazták meg álláspontjukat. Ez a rugalmasság egyre inkább kivész az utódok megnyilatkozásaiból, s a több oldalról látott dolgok körütekintő megítélése helyébe egy sereg merev, egyoldalú kinyilatkoztatás lép. Sokszor azután a kívülálló azt hiheti, a merev álláspontok az elődöktől származnak, s az egész nézenekutatás egyetemlegesen vállalja.

Nemigen veszek részt népdalvetélkedők zsűrijében, sőt nem is szoktam megnézni vagy meghallgatni az ilyen műsorokat. Nem tudom tehát, kik zsűriztek, hogy zsűriztek, miért kellett ezt a cikket megjelentetni. Ha leintettek valahol valakit azzal, hogy nem

népdal, amit játszott, az bizony „öreg hiba”. Még a gyűjtés iratlan szabályai szerint sem torkoljuk le az énekest, ha olyasmivel hozakodik elő, ami nem kell a gyűjtőnek. Sőt, ha megkérdezi, miért nem jegyezzük vagy veszszük föl dalát, akkor is inkább arra hivatkozunk, hogy „ez már túlon túl ismert”, „Ezt már városon is tudják”, „ezt már nyomtatott kottából ismerem” és hasonlókkal; semmi esetre sem azzal, hogy „ez rossz, nem kell”, „ez nem népdal”. Pedig ott rendszerint négy szemkört vagyunk, legfeljebb szűk körben; nem a televízió, a rádió vagy valami vetélkedő széles körű nyilvánossága előtt. Igaz, gyűjtéskor mi akarunk valamit az énekestől, itt meg ő akar szerepelni, nyerni, dicsőséget aratni. De mindkét esetben a néphagyományról van szó, a néphagyomány folytonosságát akarjuk szolgálni, s ott ő, az „adatközlő”, a fontosabb személy. Azonkívül pedig mindenkit kötelez a tapintat mindenkivel szemben.

Játsszanak hát bármit a citerások, a zsűri adhat több pontot a szebb dalnak, mondhatja az indoklásban, hogy az egyik szebb, ritkább, érdekesebb, mint a másik; de ne intsen le senkit sem azzal, hogy az rossz, az nem népdal, amivel jóhiszeműen előállt.

Vargyas Lajos